

prof. dr hab. Elżbieta Rosińska
Akademia Muzyczna w Gdańsku
Dziedzina: sztuki muzyczne
Dyscyplina artystyczna: instrumentalistyka

Sopot, 2.05.2018

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ

Zleceniodawca opinii

Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina w Warszawie, Wydział Instrumentalny; zlecenie podjęte na podstawie pisma dziekana, prof. dr hab. Tomasza Strahla z dnia 5.03.2018..

Podstawowe dane o Kandydacie

Grzegorz Palus () jest absolwentem Akademii Muzycznej w Krakowie w klasie Janusza Patera (dyplom z wyróżnieniem) oraz The Royal Danish Academy of Music w Kopenhadze w klasie Geira Druagsvolla. Ponadto studiował u Grzegorza Stopy w Hochschule für Musik w Detmold. - studia zakończone *Konzertexamen* w 2016 roku. Od początków swojej edukacji wyróżniał się na tle rówieśników, o czym świadczą liczne sukcesy konkursowe, m.in. Poprad, Pula, Klingenthal, Sanok, Szczecin, Przemyśl, Czechowice-Dziedzice. Występował jako solista i kameralista w Polsce i za granicą (Austria, Dania, Litwa, Niemcy, Słowacja, Włochy, Ukraina, USA). Aktywnie uczestniczył w poszerzaniu literatury akordeonowej współpracując z młodymi kompozytorami i dokonując prawykonań ich dzieł, m.in. Katarzyny Szwed, Jakuba Polczyka, Bartłomieja Gliniaka, Piotra Sarneckiego, Jespera Kocha, Sven Ingo Kocha, Kira Maidenberg-Todorova, Krzysztofa Pietrasa, Anny Sowy, Grzegorza Majki, Macieja Zimki. Wielokrotnie otrzymywał stypendia, m.in. „Młoda Polska” w 2007 roku. Był zapraszany do jury konkursów regionalnych, ogólnopolskich i międzynarodowych. Ważną częścią jego dorobku koncertowego jest współpraca z Aleną Budzińską-Palus, z którą tworzy *Duo Accosphere*. Zespół występował na wielu prestiżowych estradach w Polsce i za granicą. W 2016 roku Grzegorz Palus wygrał konkurs na stanowisko asystenta w Uniwersytecie Muzycznym Fryderyka Chopina w Warszawie. Ponadto jest nauczycielem kontraktowym w Szkole Muzycznej I stopnia w Domosławicach. Posiada bogaty repertuar solowy i kameralny.

Ocena pracy doktorskiej

Praca doktorska mgr. Grzegorza Palusa składa się z dzieła artystycznego zarejestrowanego na płycie CD, obejmującego następujące utwory: Ole Schmidt – *Toccata op.24*, Torbjörn Lundquist – *Bewegungen na akordeon i kwartet smyczkowy*, Per Nørgård – *Anatomic Safari*, Torbjörn Lundquist – *Ballada na duet akordeonowy*,

Arne Nordheim – *Dinosauros na akordeon i taśmę*, Vagn Holmboe – *Sonata op.143a* oraz opisu pt. „Działalność artystyczna Mogensa Ellegaarda jako czynnik determinujący rozwój literatury akordeonowej XX wieku. Zagadnienia interpretacyjno-wykonawcze w utworach Vagna Holmboe, Torbjörna Lundquista, Arne Nordheima, Pera Nørgårda oraz Ole Schmidta”.

Już sam tytuł opisu wskazuje, że mamy do czynienia z ambitną, nie zawężoną do samych zagadnień interpretacyjno-wykonawczych dysertacją o charakterze naukowym. Rozdział I poświęcony jest nakreśleniu rozwoju akordeonistyki w Skandynawii w ujęciu chronologicznym. Autor opiera się głównie na przetłumaczonym na język polski artykule Mogensa Ellegaarda „Akordeon w Skandynawii”, uzupełniając informacje zdjęciami instrumentów, wirtuozów, foledrów reklamowych itp. W przeciwieństwie do tekstu źródłowego, który ma momentami swobodną formą literacką (z której sływał obdarzony talentami lingwistycznymi Ellegaard), rozdział I dysertacji Grzegorza Palusa ma charakter ściśle naukowy i stanowi bardzo dobrze opracowane kompendium wiedzy na temat historii akordeonu, rozwoju szkolnictwa i pierwszych profesjonalnych wykonawców przede wszystkim w Danii i Szwecji.

Rozdział II poświęcony jest sylwetce Mogensa Ellegaarda i jego wielokierunkowej działalności artystycznej i pedagogicznej. Autor zebrał rozproszone w wielu źródłach informacje, tworząc pierwszy tak obszerny biogram tego wybitnego artysty. Obejmuje on lata edukacji i pierwszych sukcesów na konkursach akordeonowych, brzemienny w skutki wyjazd na konkurs *Confédération Internationale des Accordéonistes* w Utrechcie, często wspominany przez Ellegaarda w swoich wystąpieniach autobiograficznych (autorka niniejszej recenzji słyszała je kilkakrotnie!), pobyt na stypendium w USA, ważniejsze koncerty do 1958 roku, następnie przełomowe spotkanie z dyrygentami i kompozytorem Ole Schmidtem, które zapoczątkowało trwającą aż do śmierci artysty niezwykle aktywną współpracę z plejadą kompozytorów skandynawskich, ale także polskich, czeskich, brytyjskich, amerykańskich czy niemieckich. Doktorant w kolejnych podrozdziałach podaje wiele cennych informacji na temat współpracy z orkiestrami, muzykami i śpiewakami, z którymi Ellegaard występował jako kameralista, nagrań radiowo-telewizyjnych, tournée zagranicznych, w tym bardziej szczegółowo opisanych koncertach w Polsce. Na szczególne podkreślenie zasługuje obszerny podrozdział poświęcony dyskografii artysty, w tym mało znanych nagrań z początków jego kariery. Każda płyta jest wyczerpująco opisana: fotografia okładki, data wydania, numery katalogowe, spis utworów, nazwiska wykonawców. Kolejny podrozdział poświęcony jest wielotorowej pracy pedagogicznej Mogensa Ellegaarda, której efektem są liczne podręczniki, ale przede wszystkim nazwiska znakomitych absolwentów, których kariery są najlepszą oceną kunsztu pedagogicznego ich mistrza. W podrozdziałach poświęconych kursom mistrzowskim i działalności organizacyjno-popularyzatorskiej autor wplótł wiele cytatów ze wspomnień osób w nich uczestniczących czy współpracujących z Ellegaardem.

Rozdział III opisuje twórczość wybranych kompozytorów skandynawskich, którzy dedykowali utwory Mogensowi Ellegaardowi. Autor szczegółowo opisuje kompozycje akordeonowe takich twórców jak Ole Schmidt, Niels Viggo Bentzon, Torbjörn

Lundquist, Per Nørgård, Poul Rovsing Olsen, Arne Nordheim, Ib Nørholm, Leif Keyser, Vagn Holmboe. Charakteryzując w podsumowaniu tego rozdziału czynniki determinujące rozwój literatury akordeonowej Autor wskazuje na bezpośredni udział Ellegaarda w procesie powstawania utworów, w tym jego cechy osobowościowe, wpływ pośredni – istotny szczególnie w rozkwicie kariery tego artysty, kiedy wielu twórców na całym świecie dedykowało mu swoje utwory, działalność redakcyjną, która przyczyniła się do popularyzacji i rozpowszechnienia nowej literatury akordeonowej.

Rozdział IV poświęcony jest kompozycjom stanowiącym dzieło artystyczne pracy doktorskiej. Autor opisuje każdy utwór według następującego planu: geneza, koncepcja formalno-brzmieniowa, problematyka wykonawcza, konteksty. W punkcie pierwszym podaje informacje związane z powstaniem danego utworu, następnie dokonuje jego analizy formalnej, która w zależności od kompozycji przyjmuje różną postać. O głębokim wniknięciu w zagadnienia wykonawcze świadczą zawarte w kolejnych fragmentach pracy komentarze i spostrzeżenia Autora pracy. Ich wartość merytoryczna jest nie do przecenienia. *Konteksty* są z kolei świadectwem erudycji i znajomości literatury akordeonowej Doktoranta, który trafnie sytuuje każde omawiane dzieło w kontekście historycznym rozwoju literatury akordeonowej.

Na wyróżnienie zasługuje prawidłowo sporządzona obszerna *Bibliografia* oraz *Aneks*, zawierający wykaz skandynawskiej literatury akordeonowej powstałej w latach działalności Mogensa Ellegaarda.

Wysokiej oceny opisu nie umniejszają sporadycznie występujące literówki, rzadko w tekście głównym, lecz raczej w podanych drobnym drukiem podpisach pod fotografiami i w przypisach czy związane zapewne z brakiem standaryzacji nomenklatury akordeonowej niezręczności w tłumaczeniach.

Praca jest bardzo dobrze przygotowana pod względem edytorskim: przykłady muzyczne i liczne zdjęcia umiejętnie wplecione w tekst, prawidłowo sporządzone przypisy bibliograficzne, żywa pagina ułatwiająca orientację w tym obszernym, liczącym 249 (!) stron tekście.

Bardzo wiele satysfakcji dostarcza dzieło artystyczne Doktoranta. Sam dobór najcelniejszych pozycji z repertuaru Mogensa Ellegaarda, ich stylistyczna różnorodność świadczą o wszechstronności wykonawcy. Otwierająca płytę *Toccata* Ole Schmidta jest wykonana z wirtuozowskim polotem, ciekawymi pomysłami artykulacyjnymi i agogicznymi. Wykonawca trafnie podkreśla *quasi* jazzową zmienność rytmiczną poprzez akcentację i frazowanie. *Bewegungen* Torbjörna Lundquista są świadectwem dojrzałości artystycznej Doktoranta, który świetnie współpracuje z kwartetem smyczkowym (*Airis Quartet*), potrafiąc z jednej strony wtopić się w jego brzmienie, ale i znaleźć odpowiedni *timbre* we fragmentach solowych. Trafnie uchwycony jest przez wszystkich wykonawców charakter tego dzieła, ze szczególnym wyeksponowaniem pierwiastka lirycznego. Rzadko wykonywana i jeszcze rzadziej nagrywana kompozycja *Anatomic Safari* Pera Nørgårda znalazła w Doktorancie swojego prominentnego odtwórcę. W części I *Respiration* podziwiać można doskonale przechodzenie od szumu powietrza z miecha do dźwięków ze stroików czy wysublimowane realizacje vibrata, w części II *Movements* naturalność realizacji skomplikowanego rytmu, piękne pokazanie planów

melodycznych obu manualów akordeonu, w części III *Clusters* ciekawe improwizacje, w częściach IV i V *Fluctuations /Reactions* mistrzowskie przenikanie się dźwięków o określonej i nieokreślonej wysokości, w części VI *Percussion* trafne nadanie jej charakteru *quasi scherza*, w części VII *Vertigo, Vertigo double* jakże naturalne wplecenie mikrotonowości w melodykę tej surowej w swojej prostocie muzyki, w części VIII *Toccata* błyskotliwe repetycje i naturalność narracji, pomimo skomplikowanej strony metrycznej, w części IX *Fantasy Pietro's Return* celne oddanie jej humorystycznego przesłania. Mozaikowa forma tej kompozycji, aforystyczność jej poszczególnych ogniw nie ułatwiają zadania wykonawcy, ale Grzegorz Palus znalazł odpowiedni klucz do każdego fragmentu, nie tracąc z pola widzenia całej konstrukcji. Warto w tym właśnie miejscu podkreślić także kunszt realizatorki wszystkich nagrań zawartych na płycie, dr hab. Katarzyny Rakowieckiej-Rojsza. Kolejnym przykładem znakomitej kameralistyki jest *Ballada* Torbjörna Lundquista. *Duo Accosphere* z Aleną Budzińską-Palus jest znakomicie zgranym jednym organizmem muzycznym. Można podziwiać świetną prezentację planów w fakturze polifonicznej części I *Alla Ballata*, stopliwość brzmienia w akordach i fragmentach wykonywanych unisono, przestrzeń do indywidualnego kształtowania tematu w *Arii*, trafnie dobrane tempo *Ronda*, naturalność muzykowania. Wykonanie to uważam za wzorcowe! Innego rodzaju wyzwania dla wykonawcy stawia *Dinosauros* Arne Nordheima. Doktorant bardzo dobrze wpasowuje swoje kwestie muzyczne w partię taśmy zarówno w parametrze czasu jak i brzmienia. Udowadnia, że także w muzyce tak bardzo dookreślonej agogicznie (w wielu fragmentach) można stworzyć ciekawą kreację.

Powrotem do stylistyki neoklasycyzmu jest *Sonata* Vagna Holmboe. Zwraca uwagę wysmakowane brzmienie, świetnie dobrana artykulacja, delikatne rubato, subtelne zakończenia pierwszych trzech części. Narracja niezależnie od struktury czy charakteru poszczególnych ogniw tego cyklu jest płynna i wartka. Wykonanie pełne niuansów świadczy o wielkiej wrażliwości muzycznej Doktoranta. Cała płyta pomimo ograniczenia do kompozycji ze skandynawskiego kręgu kulturowego jest bardzo różnorodna pod względem składów instrumentalnych, języka muzycznego poszczególnych kompozytorów, pomysłów interpretacyjnych. Słucha się jej z wielkim zainteresowaniem od pierwszej do ostatniej ścieżki.

Konkluzja

Praca doktorska mgr. Grzegorza Palusa zasługuje na wyróżnienie ze względu na jej wysoką wartość merytoryczną i artystyczną. Część opisowa stanowi istotny wkład w dyskusję na temat dorobku Mogensa Ellegaarda i jego znaczenia dla rozwoju akordeonistyki światowej. Rekomenduję pracę do druku ze względu na jej wysokie walory naukowe i wartość źródłową. Dzieło artystyczne zaś jest świadectwem wielkiego talentu Doktoranta sprzęgniętego z wiedzą, intuicją i kreatywnością. Stwierdzam, że mgr Grzegorz Palus spełnił bez zastrzeżeń wymagania art.13 ust.1 ustawy z dnia 14.03.2003 roku. **Wnioskuje o przyjęcie pracy i dopuszczenie jej do publicznej obrony.**

Elzbieta Romlińska